

Л. М. Шкраба,

старший науковий співробітник
відділу економічних досліджень
Український інститут експертизи
сортів рослин

УДК 330.322:332.155

Інвестиційний аспект розвитку державної системи сортівипробувань

У статті обґрунтовано необхідність здійснення державних інвестицій на інноваційній основі та проаналізовано їхній вплив на ефективність діяльності державної системи охорони прав на сорти рослин.

Ключові слова:

розвиток, інвестиції, ефективність

Вступ. Сучасний розвиток державної системи з охорони прав на сорти рослин передбачає її переведення на інтенсивну основу. Цей процес нерозривно пов'язаний з підвищенням ролі інвестицій та інновацій у фінансовому забезпеченні її діяльності і збільшенням людського, інтелектуального й наукового потенціалу.

Постановка проблеми. Галузь сортівипробування – одна із най-

більш капіталомістких галузей, що зумовлено значними капітальними вкладеннями у проведення експертиз сортів рослин та формування виробничої інфраструктури. Кошти, що нині виділяються з держбюджету, недостатні навіть для компенсації зносу основних засобів. Тому проблема інвестицій є особливо гострою, оскільки для здійснення ефективної діяльності потрібні великі питомі затрати

праці та оновлення матеріально-технічних засобів на інноваційній основі.

Останні дослідження та публікації. Питанням діяльності державної системи охорони прав на сорти рослин на сучасному етапі розвитку присвячено праці В. В. Волкодава, О. М. Гончара, О. В. Захарчука, М. І. Кісіля, М. М. Кропивка, С. О. Ткачик, А. В. Андрющенка та інших ав-

Основні завдання державної системи охорони прав на сорти рослин

торів. В їхніх працях викладено основні підходи щодо організації та методів науково-технічної експертизи сортів рослин і визначення нормативних витрат для проведення різних видів експертизи, а також закладено методичні основи розрахунків нормативної потреби коштів на фінансування сортодосліджень та визначення їх ефективності. Проте питання інвестиційної та інноваційної складових мало досліджені.

Результати досліджень. В Україні, як і в більшості розвинених держав світу, об'єкти системи охорони прав на сорти рослин перебувають у державній власності. А тому основні джерела фінансування інвестицій в основний і оборотний капітал цієї системи мають державне походження.

Виконання покладених на державну систему охорони прав на сорти рослин (держсортсистема) функцій (див. рис.) потребує капіталу, а ефективний розвиток – інвестиційних ресурсів, які направляються на збільшення реального капіталу, тобто на розширення або модернізацію виробничого процесу.

Заклади державної системи охорони прав на сорти рослин мають право вести діяльність виключно в межах асигнувань, затверджених кошторисами і планами асигнувань, дотримуючись фінансово-бюджетної дисципліни і максимальної економії матеріальних засобів і грошових коштів.

Майно закладів державної системи охорони прав на сорти рослин є капіталом держави. Розмір капіталу визначається відповідно до його потреби для забезпечення функцій держави у сфері охорони прав на сорти рослин. Оскільки державні сортовипробувальні заклади можуть бути передані із державної власності в комунальну чи приватну, їхній капітал має потенційну ліквідність.

Розвиток державної системи охорони прав на сорти рослин потребує зростання рівня її капіталозабезпеченості, поліпшення якісного стану основних засобів, формування відповідної матеріально-технічної бази. Активізація інноваційно-інвестиційних процесів дозволить вчасно та якісно проводити різні види експертизи сортів рослин, що потім

приведе до збільшення виробництва продукції сільського господарства та до зменшення витрат на її одиницю.

У сучасних умовах держава інвестує кошти в розвиток державної системи охорони прав на сорти рослин задля вирішення таких проблем:

- оновлення матеріально-технічної бази, зношеність якої сьогодні становить більше 90%;
- підвищення рівня кваліфікації, підготовки та перепідготовки спеціалістів, які могли б на належному рівні працювати у закладах експертизи;
- забезпечення проведення селекції рослин, удосконалення сортів рослин та збільшення врожайності культур і їхньої якості тощо.

Тобто інвестиційна політика держави щодо забезпечення розвитку матеріально-технічної бази організацій та установ державної системи охорони прав на сорти рослин підпорядкована стратегічним цілям розвитку ринку сортів рослин.

Розвиток державної системи охорони прав на сорти рослин супроводжується посиленням вимог щодо підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів.

Основними факторами, що впливають на рівень ефективності інвестицій Державної системи сортовипробувань, є концентрація інвестицій, напрямки їх використання, рівень продуктивності праці й організації виробництва, професіоналізм працівників і керівництва.

В економічній літературі поняття «ефективність» трактується як результативність використання коштів для досягнення цілей і характеризується порівнянням результату і витрат, здійснених з метою досягнення цього результату [10; 13; 5; 6; 11, с.8; с.5; с.54; с.505; с.22].

Принцип ефективного використання коштів має на меті одержання суспільно необхідного результату за мінімальних витрат [2, с.194]. На практиці це означає вдосконалення форм використання державного капіталу і методів управління виробничою та фінансовою діяльністю системи сортовипробувань, розроблення додаткових важелів і стимулів, спрямованих на скорочення витрат.

Виходячи з цього, ефективне функціонування державної системи сортовипробувань є необхідною умовою її діяльності. Тому розподіл коштів, що інвестуються з Державного бюджету України, має бути раціональним і забезпечувати максимальний сумарний ефект.

Показники ефективності бюджетних коштів раніше не визначалися. Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» НААН та Українським інститутом експертизи сортів рослин були розроблені методичні підходи щодо визначення економічної ефективності діяльності закладів експертизи [4, с.116]. Згідно з цими підходами виділяються три основні макроекономічні ефекти, що виникають завдяки:

- отриманню додаткової продукції від запровадження нових сортів рослин, своєчасного сортооновлення й сортозаміни (ефект 1);
- впровадженню механізму виплат роялті (премії) селекціонерам за використання їхніх прав на інтелектуальну власність (ефект 2);
- сплаті авторами сортів з авторських винагород (роялті) додаткових сум податків та платежів до державного й місцевих бюджетів та позабюджетних фондів (ефект 3).

Показником ефективності також може бути вихід продукції на одиницю земельної площі на одного працівника, а також зниження витрат на один сортодослід. При

Ефективність діяльності державної системи охорони прав на сорти рослин

Таблиця 1

Показники	2003	2006	2007	2008	2009	Відхилення 2009/2003
Виробництво валової продукції у порівняльних цінах, тис. грн.*:						
- на 1 працівника	6,2	8,7	8,6	11,4	10,9	+4,7
- на 1 га с/г угідь	1,09	1,01	0,93	1,57	1,15	+0,06
- на 1 грн. вартості основних засобів	0,16	0,10	0,10	0,15	0,09	-0,07
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.	292,2	622	841	1229	1317	X
Обсяги виробництва продукції у % до 2003р.**:						
- на 1 га с/г угідь	1,24**	0,93	0,86	1,44	1,06	-0,18
- на 1 грн. вартості о/з	0,62**	0,63	0,63	0,94	0,56	-0,06
Кількість умовних сортодослідів:						
- на 1 працівника	18,7	28,1	33,6	28,8	36,0	+17,3
- на 1 грн. виплаченої з/п	5,3	3,2	2,8	1,9	2,3	-3,0
- на 1га с/г угідь	2,3	3,4	3,6	3,2	3,8	+1,5

Примітки: * Для 2003 та 2006 років використовуються порівняльні ціни 2000 р.; для 2007, 2008, 2009 рр. – ціни 2005 р.; ** обсяги виробництва продукції у % до 2002р.

розрахунках необхідно враховувати також витрати на розширення, модернізацію, реконструкцію і модернізацію технічних засобів виробництва.

В табл. 1 наведено показники ефективності діяльності Державної системи з охорони прав на сорти рослин.

Як свідчать дані табл.1, виробництво валової продукції у 2009 р. на 1 працівника становило 10,9 тис. грн., що на 0,5 тис. грн. менше, ніж в попередньому році, але в цілому по системі простежується тенденція до зростання цього показника. Якщо порівнювати 2003 р. з 2009, то відхилення становитиме 4,7 тис. грн.

Вартість продукції в порівняльних цінах, одержаної з 1 га сільгоспугідь у 2009 р., порівнянно із 2008 р. зменшилася на 26,8%, проте була вища, ніж у 2006 та 2007 р.

Для державної системи охорони прав на сорти рослин характерне зменшення вартості продукції в порівняльних цінах, одержаної на 1 гривню вартості основних засобів.

Зменшилися обсяги виробництва продукції на 1 га сільськогосподарських угідь та на 1 гривню вартості основних засобів.

У зв'язку зі зростанням заробітної плати, вартості обслуговування, пально-мастильних матеріалів, міндобрив, електроенергії зростає собівартість проведення умовних сортодослідів. У 2008 р. порівнянно з 2007 р. собівартість зросла в середньому на 61,2 грн і становила 474,8 грн.

Частина інвестицій, здійснених у заклади експертизи, втілюється в основні засоби, створювані на їх основі. Розміри вкладень та вартість основних засобів не однакові. Тому при визначенні економічної ефективності використання основних засобів за проведення експертиз необхідно враховувати вплив факторів виробництва, зокрема таких, як засоби виробництва, земля і праця.

Поєднання інвестицій держави з управлінськими ресурсами державної системи охорони прав на сорти рослин може привести до досягнення певного ефекту, який сприятиме збільшенню надходження коштів до державного бюджету з одного боку, та досягненню зазначених вище ефектів з другого.

Розвиток державної системи охорони прав на сорти рослин має важливе значення для формування ринку сортів рослин і сортової

продукції, захисту прав на сорти рослин і прискорення темпів інноваційного розвитку виробництва продукції рослинництва.

Інноваційні технології у системі сприяють впровадженню досконаліших форм організації праці, більшій конкурентоспроможності, отриманню більших доходів, хоча й пов'язані з ризиками.

Стимулювання винахідництва в подальшому приведе до зростання обсягів виробництва. Однак завжди існує проблема створення і впровадження інтелектуальної власності, розв'язання якої є стратегічною метою розвитку держави. Позитивний результат в закладах державної системи охорони прав на сорти рослин неможливий без вирішення проблеми впровадження ресурсозберігаючих технологій, на основі яких здійснюватиметься експертиза сортів рослин, створю-

ватиметься сільськогосподарська продукція, яка відповідатиме світовим стандартам якості та буде конкурентоспроможною не лише на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

Висновки. *Розвиток системи сортовипробувань потребує інвестицій. Нині інвестиції спрямовуються на оновлення матеріально-технічної бази; підвищення рівня кваліфікації, підготовки та перепідготовки спеціалістів; забезпечення проведення селекції рослин, удосконалення сортів рослин та збільшення врожайності культур і їхньої якості. Основними джерелами інвестицій для технічного оновлення та матеріально-технічної бази в цілому по державній системі охорони прав на сорти рослин є кошти держбюджету, за допомогою*

яких активізується інноваційно-інвестиційна діяльність.

Методичний апарат оцінок ефективності мало вивчений. У наукових та практичних оцінках при визначенні ефективності доцільно використовувати систему показників, що передбачає: виробництво валової продукції у вартісному вираженні або в умовних сортодослідах на працівника, 1 га с/г угідь, 1 грн. середньомісячної заробітної плати; собівартість 1 сортодослід.

Діяльність державної системи охорони прав на сорти рослин є ефективною (зростає продуктивність праці, виробництво валової продукції на 1 працівника, збільшується кількість умовних сортодослідів). Для подальшого розвитку необхідно передбачити додаткове фінансування щорічно в розмірі 12–15 млн. грн.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. №1182 «Про затвердження положення про Державну службу з охорони прав на сорти рослин». / Офіційний вісник України. – К., 2002. – № 34. – С.132–136.
2. Бюджетні установи: бухгалтерський облік та оподаткування. Навч. Посібник. / За ред. В. І. Лемішовського. – Львів: «Інтелект-Захід», 2008. – 3-тє вид., доп. і перероб. – 1120 с.
3. Білоусько, Я. К. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки. / Я. К. Білоусько, А. В. Бурилко, П. А. Денисенко [та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 132 с.
4. Волкодав, В. В. Діяльність Державної служби з охорони прав на сорти рослин на сучасному етапі розвитку. / В. В. Волкодав, О. М. Гончар, О. В. Захарчук [та ін.]. // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. – К., 2006. – № 3. – С.115–123.
5. Буткевич, С. О. Інвестування: теорія і практика: Навчальний посібник. / С. О. Буткевич. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 234 с.
6. Економічна енциклопедія: У трьох томах: Т.1: Редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
7. Захарін, С. В. Бюджетна політика інвестиційної активності. / С. В. Захарін. // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 1. – С. 50–62.
8. Коденська, М. Ю. Стан розвитку сільськогосподарського виробництва та концептуальні засади його інвестування. / М. Ю. Коденська. // Економіка АПК. – 2004. – №5. – С. 71–76.
9. Олійник, О. С. Інноваційна діяльність та охорона інтелектуальної власності в Україні. / О. С. Олійник. // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 2. – С. 60–75.
10. Старик, Д. Э. Как рассчитать эффективность инвестиций. / Д. Э. Старик. – М.: Финстатинформ, 1996. – 92 с.
11. Хачатуров, Т. С. Эффективность капитальных вложений. / Т. С. Хачатуров. // Экономика. – М., 1979. – 336 с.
12. Хвесик, Ю. М. Оцінка ефективності інвестицій в АПК у регіональних господарських системах. / Ю. М. Хвесик. // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 64–68.
13. Яковлев, А. І. Управління інвестиційною та інноваційною діяльністю на основі проектного аналізу: Навч. посіб. / А. І. Яковлев. // Українська академія держ. управління при Президенті України. Харківський філіал. – К.: УАДУ, 1998. – 118 с.